

มงคลที่ ๓

บูชา จ ปุชะนิยานัน : บูชาบุคคลที่ควรบูชา

พระเมธีสุตาภรณ์
ป.ธ.๙,พ.ม.,M.A.,Ph.D.

ต้นไม้เมื่อยังเล็กเป็นต้นกล้าอยู่
จำเป็นต้องมีหลักค้ำประคองไว้
ป้องกันไม่ให้ล้มรากขาดตายเสียก่อนฉันทใด
ผู้ที่หวังความเจริญก้าวหน้า ก็จำเป็นต้องบูชาบุคคลที่ควรบูชา
ไว้เป็นตัวอย่างการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง
เป็นหลักใจ ป้องกันความเห็นผิดและอกุศลกรรมต่างๆ
มิให้ย้อนกลับกำเริบขึ้นมาอีกฉันทนั้น

ความหมายของการบูชา อะไร ? คือ การบูชา

มนุษย์เรามีการอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ เริ่มแต่หมู่ครอบครัว หมู่บ้าน หมู่เมือง หมู่ประเทศ ตลอดถึงหมู่โลก เป็นที่สุด ผู้เป็นใหญ่ในหมู่คณะแต่ละหมู่นั้นย่อมมีคนบูชาเฉพาะในหมู่คณะของตน ส่วนนักปราชญ์หรือคนดีย่อมมีคนบูชาทั่วไปทุกแห่งหน และผู้น้อยต้องบูชาผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ก็ต้องบูชาผู้น้อยตอบแทน นี่เป็นธรรมเนียมที่มีมาแต่

เก่าแก่ และเป็นธรรมเนียมที่น่าสมัย มิใช่ธรรมเนียมที่คร่ำคร่ำล้าสมัย ดังนั้นท่านที่ต้องการมงคล เมื่อได้ทราบมงคลข้อที่ว่า ไม่คบคนพาล และข้อว่า คบบัณฑิต แล้ว ควรต้องเรียนรู้มงคลข้อว่า บุชาบุคคลผู้ควรบูชา ต่อไป

คำว่า **บูชา** มาจาก ปุช ธาตุ เป็นไปในอรรถว่า ยกย่อง โดยมีรูปวิเคราะห์ว่า ปุช ปุชayi ปุชนิ ปุชา แปลว่า การยกย่อง ชื่อว่า บูชา (อภิธานปทีปิกาสุจิ)

การบูชา คือการเลื่อมใสยกย่อง เชิดชู ด้วยกิริยาอาการสุภาพที่เราแสดงต่อผู้ที่ควรบูชาทั้งต่อหน้าและลับหลัง การแสดงต่อหน้า เป็นการแสดงให้ท่านทราบว่าเรามีความเคารพและตระหนักในคุณธรรมความดีที่มีอยู่ในตัวของท่านอย่างจริงใจ การแสดงลับหลัง เป็นการเตือนใจตัวเราเอง ให้ผูกใจไว้กับคุณธรรมอันสูงส่งของท่าน ก่อให้เกิดความรู้สึกอยากกระทำตาม ใจเราจะไต่ยกสูงขึ้นเสมอๆ ไม่เลือนไหลไปในทางชั่วร้าย

การบูชา เป็นกุศโลบายอย่างหนึ่ง สำหรับฝึกใจที่ยังหยาบกระด้าง เพราะไม่อาจยอมรับคุณความดีของผู้อื่น ให้ละเอียดอ่อนลง ผู้ที่ยังด้อยปัญญา ยังไม่เข้าใจในคุณธรรมความดีของผู้ที่ควรบูชานัก แต่หากได้เคยชินกับการบูชาแล้ว ในที่สุดย่อมสามารถเห็นถึงคุณธรรมความดีที่มีอยู่ในตัวของผู้ที่เราบูชาได้อย่างแจ่มชัด จนเกิดความเลื่อมใสกลายเป็นการบูชาอย่างแท้จริง อยากทำความดีตามท่านบ้าง ผู้ใหญ่จึงควรสอนบุตรหลานให้รู้จักสวดมนต์บูชาพระรัตนตรัย เป็นการปลูกศรัทธาให้รู้จักบูชาบุคคลที่ควรบูชาตั้งแต่เด็ก ๆ

มนุษย์เราถือว่า การบูชานี้เป็นกิจที่ดีที่ชอบ แต่ว่าบางครั้งอาจกลายเป็นกิจที่เลวร้ายไปได้ ถ้าผู้ทำการบูชาเป็นคนมีมิจฉาทิฐิ คือทำการบูชาในทางที่ผิด ก็ให้เกิดโทษเสื่อมเสีย แต่ถ้าผู้ทำการบูชาเป็นคนมีสัมมาทิฐิ รู้จักทำในทางที่ถูกต้อง ก็ให้เกิดคุณ ดังคำว่า “ บูชาคนดีเป็นศรีแก่ตัว บูชาคนชั่วพาตัวจัญไร บูชาคนดีให้สำเร็จ ประโยชน์ บูชาคนโหดพาตัวให้ฉิบหาย หรือ บูชาพาล พาลพาไปหาผิด บูชาบัณฑิต บัณฑิตพาผล ” การบูชาในทางที่ผิดย่อมให้เกิดโทษนั้น มีเรื่องที่ควรศึกษาดังนี้

ในอดีต ณ เมืองพาราณสีมีสำนักอาจารย์ทิศาปาโมกข์แห่งหนึ่ง และในสำนักนั้นมีลูกศิษย์อยู่หลายร้อยต่างก็ศึกษาเล่าเรียนวิชาเท่าที่ตนเองต้องการและถนัด บรรดาศิษย์เหล่านั้นมีศิษย์คนหนึ่งชื่อว่า สัญชีวะ เรียนเวทมนต์สำหรับเสกสัตว์ที่ตายแล้วให้กลับฟื้นคืนชีพได้ โดยปกติแล้ว การเรียนเวทมนต์ จะต้องเรียนวิธีผูกและเรียนวิธีแก้ไปด้วยกัน แต่สัญชีวะไม่ได้เรียนวิธีแก้มนต์

ต่อมาวันหนึ่ง นายสัญชีวะพร้อมด้วยเพื่อน ๆ หลายคนพากันเข้าป่าหาฟืนและผักผลไม้เช่นปกติที่เคยปฏิบัติมา ในวันนั้นพวกเขาได้พบเสือโคร่งตัวหนึ่งนอนตายอยู่ สัญชีวะจึงพูดว่า” นี่แน่ะ เพื่อนทั้งหลาย นั้นเสือดาย, ข้าพเจ้า จะเสกมนต์ให้เสือดาวนี้ฟื้นคืนชีพขึ้นมา พวกท่าน คอยดูนะ”.

เพื่อนคนหนึ่งจึงพูดว่า “ แน่จริงหรือท่าน, ถ้าท่านแน่จริง ก็ลองปลุกเสกมันให้ฟื้นคืนชีพขึ้นมาดูซิ ”

แล้วชวนเพื่อนคนอื่น ๆ รีบป็นขึ้นต้นไม้คอยดู. สัญชีวะก็พูดยืนยันว่า “ แน่ชีวะ ” และเริ่มรำยมนต์เสกลงไปที่ร่างเสือโคร่งทันที ทันใดนั้นเจ้าเสือโคร่งก็ล้มตาลุกซิ้นยิ้นและรู้สึกหิวกระหายอย่างมาก มันจึงมองไปรอบ ๆ แล้วก็เห็นนายสัญชีวะยืนอยู่ใกล้ ๆ จึงคิดว่าพอที่จะเป็นอาหารแก้หิวได้ พอคิดเท่านั้น เสือโคร่งจึงสะบัดตัวแยกเขี้ยว

คำรามใส่ นายสัตวแพทย์ แล้วกระโจนเข้ากัดก้านคอของนายสัตวแพทย์ล้มลงตายพร้อมกันทั้งคนและเสือโคร่งอยู่ในที่ตรงนั้น

ต่อมาอาจารย์ของนายสัตวแพทย์ทราบเรื่องก็รู้สึกสลดใจและอาลัยรักในตัวศิษย์เป็นอย่างยิ่ง จึงพูดขึ้นว่า “ นี่แหละผลของการบุชายกย่องในทางที่ผิด ผู้ยกย่องคนเลวร้าย ยอมรับนับถือเขาในทางที่มีบังควร ต้องได้รับทุกข์ถึงตายเช่นนี้เอง ” และพูดเป็นเชิงเตือนศิษย์ทั้งหลายอีกว่า “ ผู้ยกย่องบูชาคนเลวร้าย คบหากับคนเลวร้าย ต้องถูกคนเลวร้ายทำให้เป็นเหยื่อ ดูอย่างเสือที่กลับคืนชีพขึ้นมา แล้วทำสัตวแพทย์ให้เป็นเหยื่อนี้เถอะ ” (มังคลทีปนี)

อีกเรื่องหนึ่ง ในเมืองพาราณสี มีปริพพาชกคนหนึ่งชื่อว่า จัมมสาฎก(ผู้นั่งหม่นหมองสัตว์) วันหนึ่ง เขาเที่ยวไปในเมืองเพื่อหาอาหาร ได้ไปถึงสนามชนแพะ ขณะนั้นแพะตัวหนึ่งเห็นปริพพาชกนั้น มันจึงได้ย่อตัวลงเพื่อจะขวิดให้มันเหมาะ แต่เขาเห็นอาการของแพะอย่างนั้นก็เข้าใจว่าแพะจะทำความเคารพตน เขาจึงไม่ยอมถอยออกให้ห่าง พร้อมทั้งได้ยื่นประณมมือขอใจแพะอยู่อย่างนั้น และขณะนั้น พ่อค้าคนหนึ่งได้ร้องเตือนว่า “ ท่านครับ ขออย่าได้ไว้วางใจสัตว์สี่เท้าเลย, ที่มันย่อตัวลงนั้นก็เพื่อจะขวิดท่านให้มันเหมาะนั่นเอง ” ทันใดนั้นเอง แพะก็ได้วิ่งปราดเข้าขวิดเขาที่หน้าอกเข้าอย่างจัง เขาล้มลงนอนระหวย คร่ำครวญอยู่ว่า “ ผู้ยกย่องบูชาคนไม่ควรยกย่องบูชา ต้องถูกคนที่ไม่ควรยกย่องฆ่าเสีย เหมือนข้าพเจ้าผู้โหดเขลาถูกแพะขวิด ซึ่งจะต้องตายในวันนี้เอง ” (มังคลทีปนี)

บูชาคนชั่วช้า	พาลชน
หวังแผ่เผื่อคราวจน	ยากไร้
เมื่อเขาสร้างทุกข์ตน	มิสุข บ้างนา
มักประทุษร้ายให้	แก่ผู้มีคุณ. (มังคลยอดชีวิต)

บุคคลและสิ่งที่ควรบูชา

เรื่องบุคคลและวัตถุที่ควรบูชา ซึ่งมีอยู่มากมายเหลือที่จะคณนา โดยเฉพาะบุคคลที่ควรบูชาก็มีอยู่หลายชั้น แม้วัตถุเล่าที่ควรบูชาก็มีมิใช่น้อย แต่เมื่อจัดเข้าประเภทแล้วคงมีอยู่ ๒ ประเภท คือ บุคคลควรยกย่อง และวัตถุควรยกย่อง(มังคลทีปนี) การยกย่องบุคคลควรยกย่องนี้เอง ชื่อว่าบูชาบุคคลควรบูชา แม้การยกย่องวัตถุควรยกย่อง ก็ชื่อว่าบูชาวัตถุควรบูชา ฟังสังเกตประเภทและชั้นของบุคคลและวัตถุ ดังนี้

๑. บุคคลควรบูชา เรียกตามภาษาบาลีว่า "ปุชเนยบุคคล หรือ ปุชโนยบุคคล" แปลว่า "บุคคลควรบูชา หรือ บุคคลควรแก่การบูชา" เมื่อพูดรวมก็มีคนดินั้นเองเป็นบุคคลควรบูชา คนดินั้นจะ ดีเฉพาะหรือดีสิ้นทั้งตัวก็เป็นบุคคลควรบูชาตามชั้นของตน เช่น

๑.๑ **พระพุทธเจ้า** เป็นปุชเนยบุคคลของพุทธบริษัท ในฐานะทรงพระปัญญาคุณ พระปริสุทธิคุณ พระกรุณาคุณ และทรงตั้งพระศาสนา ประกาศสัจจธรรม บัญญัติพระวินัย ให้ปวงชนพลโลก เว้นสิ่งควรเว้น และประพฤติสิ่งควรประพฤติ

๑.๒ พระสงฆ์สาวก เป็นปูชนียบุคคลของพุทธศาสนิกชน ในฐานะเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติตรง ปฏิบัติเป็นธรรม ปฏิบัติสมควรเป็นนาบุญของชาวโลก และนำพระศาสนาสืบต่อกันมา

๑.๓ พระมหากษัตริย์ เป็นปูชนียบุคคลของมวลพสกนิกร ในฐานะทรงเป็นพระประมุขมิ่งมงกุฏของปวงชนแห่งชาติ และทรงทศพิธราชธรรม คือ ทาน พระราชทานวัตถุแก่ผู้ควรได้รับ ศีลทรงตั้งสังวรรักษาพระอาการกายวาจาให้สะอาดตั้งาม บริจาค ทรงสละไทยธรรมชั้นเทวามัจฉริยโลกอาชวชะ พระอภัยคัยประกอบด้วยความซื่อตรง ปราศจากมารยาสาไถย ดำรงในสัตย์สุจริต มัททวะ พระอภัยคัยอ่อนละมุน ตบะ ทรงบำเพ็ญกุศลวัตร เภาผลบุญกุศลวิติก ไม่ทรงเกรี้ยวกราดมีพระเนตร เป็นนินสัย ไม่ทรงเบียดเบียนใคร มีพระกรุณาเป็นนินสัย มีพระหฤทัยดำรงมั่นในขันติ และทรงรักษายุติธรรม ให้ไม่แปรผันจากสิ่งที่เที่ยงที่ตรง

๑.๔ พ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ที่มีความประพฤติดี เป็นปูชนียบุคคลของลูกชายหญิง ในฐานะเป็นผู้ให้กำเนิด และเลี้ยงดูมาแต่อ่อนแต่อกจนเติบโตใหญ่ ทำหน้าที่ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี ให้ศึกษา ศิลปวิทยา หากรรยาสามีที่สมควรให้ มอบทรัพย์ให้ในสมัย และเป็นพระพรหม พระบูรพเทพ พระบูรพาจารย์ พระอาหุไนยบุคคลประจำชีวิตของลูกชายหญิง

๑.๕ ครูอาจารย์ เป็นปูชนียบุคคลของศิษยานุศิษย์ ในฐานะเป็นผู้ประสาทศิลปวิทยา แนะนำดี ให้เรียนดี บอกลศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง ไม่ปิดบังอำพราง ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย

๑.๖ หัวหน้าผู้บริหารงาน ในตำแหน่งต่ำและสูง เป็นปูชนียบุคคลของผู้ได้บังคับบัญชาในฐานะเป็นผู้มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เป็นนินสัย ไม่ใจจัด ไม่ใจดำ ไม่ใจแข็งกระด้าง ไม่ใจลำเอียง ตั้งใจระงับทุกข์และบำรุงสุขแก่มวลชน ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาทั้งหลาย

ร่มไม้เย็นพักผ่อนหายร้อนอาตม์

ร่มเงาญาติเย็นสบายหายเจ็บเหงา

ร่มพ่อแม่เย็นสุขทุกข์บางเบา

เกิดเย็นเกล้าเกล้าคลุกอยู่ทุกยาม

ร่มอาจารย์กันเขลาเกิดเขาวนกล้า

ร่มราชากันศัตรูให้รู้ขาม

ร่มพระพุทธกันร้อนผ่อนลูกกลม

ให้โลกสามเย็นขึ้นดีกว่าอื่นใด

๒. วัตถุที่ควรบูชา เรียกตามภาษาบาลีว่า "ปูชนียวัตถุ" แปลว่า "วัตถุที่ควรบูชา" พึงทราบว่ วัตถุที่ควรบูชาในที่นี้ หมายถึงปูชนียวัตถุที่นับเนื่องในพระศาสนา ซึ่งประมวลลงในพุทธเจดีย์ ๔ประเภท คือ

๒.๑ ธาตุเจดีย์ เจดีย์คือพระบรมสารีริกธาตุ และพระธาตุพระสาวก

๒.๒ ปรีภคเจดีย์ เจดีย์คือสังฆเขนียสถาน ๔ แห่ง ได้แก่ ที่ประสูติ ที่ตรัสรู้ ที่แสดงพระปฐมเทศนา และที่ปรินิพพาน ตลอดถึงพุทธบริวาร และต้นพระศรีมหาโพธิ์

๒.๓ ธรรมเจดีย์ เจดีย์คือพระไตรปิฎก คัมภีร์พระธรรมที่จารในใบลาน ที่พิมพ์เป็นเล่มสมุดและคำสั่งสอนที่จารึกในแผ่นศิลา หรือแผ่นอื่นๆอีก

๒.๔ อุทเทสิกเจดีย์ เจดีย์คือพระพุทธรูป รอยพระพุทธรบาท และรูปพระสงฆ์สาวก

บรรดาบุคคลและวัตถุที่ควรบูชาเหล่านี้ พ่อแม่ผู้มีอุปการคุณในฐานะเป็นบุพพการี เป็นพระประจำตัวลูกชายหญิง จัดเป็นนาบุญของลูกชายหญิงผู้กตัญญู ครูอาจารย์ผู้ประสาทศิลปวิทยา จัดเป็นนาบุญของศิษยานุศิษย์ผู้รู้คุณของครูอาจารย์ผู้มีคุณ เป็นคนว่าง่ายสอนง่าย หัวหน้าผู้ปกครองที่ดี จัดเป็นนาบุญของผู้ใต้บังคับบัญชาที่ซื่อตรง และเชื่อฟังคำสั่งบัญชาในทางที่ถูก พระมหากษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรมจัดเป็นนาบุญของมวลพสกนิกรผู้จงรักภักดี ส่วนพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวก จัดเป็นนาบุญของชาวโลกผู้มีศรัทธาปสาทะ

ลักษณะของการบูชาเป็นอย่างไร

เราทราบกันอยู่แล้วว่า การบูชาเป็นกิจดีที่ควรทำเมื่อเราประกอบในทางที่ถูก คือ บูชาบุคคลและวัตถุที่ควรบูชาดังกล่าวแล้ว ย่อมเป็นมงคลอย่างหนึ่งในมงคล ๓๘ แต่เมื่อบูชาในทางที่ผิด คือบูชาบุคคลและวัตถุที่ไม่ควรบูชา เช่น บูชาคณชู้ หรือสิ่งอื่นอีกที่ไม่มีเหตุผล ก็เป็นอัปมงคลไร้ประโยชน์ ในมงคลตถปิณี ท่านกล่าวถึงลักษณะการบูชาไว้ ๔ ประการ คือ

๑. สักการะ คำว่าสักการะนี้หมายถึงทั้งกิริยาและวัตถุ ถ้าแปลสักการะว่า "การทำดี" ก็หมายเอาการแสดงกิริยาสุภาพ วาจาสุภาพ และใจสุภาพ เพื่อบูชาบุคคลและวัตถุควรบูชา ถ้าแปลสักการะว่า "วัตถุที่จัดทำดี" ก็หมายเอาเครื่องสักการะที่จัดเป็นระเบียบ มีดอกไม้ธูปเทียนและเครื่องอุปโภคบริโภคเป็นสำคัญ เพื่อบูชาบุคคลและวัตถุควรบูชา

ผู้บูชาบุคคลและวัตถุควรบูชา ด้วยกิริยาสุภาพวาจาสุภาพและใจสุภาพก็ดี ผู้บูชาวัตถุควรบูชาด้วยเครื่องสักการะมีดอกไม้ธูปเทียนเป็นต้น และบูชาบุคคลควรบูชา ด้วยเครื่องอุปโภคบริโภคก็ดี นี้ชื่อว่าบูชาบุคคลและวัตถุควรบูชาด้วยสักการะ การบูชาแบบสักการะนี้ ถ้าทำในทางที่ถูกก็เป็นมงคล แต่ถ้าทำในทางที่ผิดก็เป็นอัปมงคล ไร้ผลและถึงแก่ให้เกิดโทษได้ พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า "สักการะย่อมฆ่าคนชู้ กลดังผลกล้วยฆ่าต้นกล้วย ขุยไผ่ฆ่าต้นไผ่ ขุยอ้อฆ่าต้นอ้อ ลูกม้อฆ่าแม่ม้อ" (มอฆ่าแม่ม้อ)

ดังนั้น เราจะบูชาบุคคลหรือวัตถุ ควรใช้ปัญญาสอดส่องให้รู้ผิดรู้ถูกก่อนแล้ว และทำการบูชาในทางที่ถูก จึงจะเป็นมงคล

อ้ายยกย่องหมู่ร้าย	พาลผิด
ยกย่องแต่บัณฑิต	เลิศแล้
วันคืนรวดเร็วจิต	บุญเร่ง ทำนา
เห็นอนิจแน่แท้	ล่วงพ้นสงสาร.(มงคลยอดชีวิต)

๒. ครุการะ หมายเอาความรักความห่วงใย แปลว่า "ทำความรัก ทำความห่วงใย"

คำว่า **ครุ** มีความหมายหลายอย่างคือ ครุ คือ เต็มเพราะเต็มเลิศลอย คือเป็นคนเลิศลอยโด่งดัง

ครุ คือ ปลูกความรักความห่วงใย เพราะปลูก คือ หว่านความรักความห่วงใยในศิษย์ทั้งหลาย

ครุ คือ หนัก เพราะอรรถว่าเป็นของหนักเท่ากับฉัตรหิน

(อภิธาน์ปทปีกาสุจิ)

ลูกชายหญิงมีความรักความห่วงใยในพ่อแม่ พยายามรักษาน้ำใจท่าน ทำตนให้เป็นที่เบาใจแก่ท่าน ศิษยานุศิษย์มีความรักในครูอาจารย์ ประพฤติตนให้เป็นคนว่าง่ายสอนง่าย ผู้ใต้บังคับบัญชาทำความรักในหัวหน้าผู้ปกครอง ประพฤติตนให้เป็นคนซื่อตรง และเชื่อฟังคำสั่งบังคับบัญชาในทางที่ถูกที่ชอบ มวลพสกนิกรจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ประพฤติตนให้เป็นพลเมืองดี และชาวพุทธปลูกความรักเลื่อมใสในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ตั้งใจประพฤติดีปฏิบัติชอบ เว้นข้อที่ห้าม ทำตามข้อที่อนุญาตเช่นนี้ นี้ชื่อว่าบุชาบุคคลที่ควรบูชาด้วยแบบครุการะ

ความรักเป็นเงื่อนพรัอม	เพรียงใจ
ฉกเครื่องผูกหุทาย	ทั่วผู้
อาจคิดกิกกลไต	สบสิ่ง ถวิลเฮย
อำนาจผลรักสู้	ส่องให้สุขเกษม. (วชิรญาณ)

รักราชจงจิตน้อม	ภักดี ท่านนา
รักชาติกอปรกรรมย์	แนวไว้
รักศาสน์กอปรบุญตรี	สุจริต ถ้วนเทอญ
รักศักดิ์จงจิตให้	โลกขรื่องสรรเสริญ .(ร. ๖)

๓. มานนา แปลว่า "ความนับถือ" การกำหนดนับความดีของบุคคลว่า เขามีดีอย่างนั้น ดีอย่างนี้ และถือผู้มีดีนั้นเป็นคนควรเชื่อถือยึดมั่น ยกย่องเชิดชูให้เป็นที่นับหน้าถือตา นี่คือการนับถือ ลักษณะของความนับถือผู้นั้นอยู่ที่มีกิริยาวาจาดีงามต่อกัน ประพฤติตนสม่าเสมอต่อกัน ยกย่องเชิดชูกัน และเอื้อเพื่อเชื่อฟังกันเป็นสำคัญ

เมื่อเราแต่ละคนแต่ละชั้น แสดงกิริยาวาจาดีงามต่อกัน ประพฤติตนสม่าเสมอต่อกัน ยกย่องเชิดชูกันและเอื้อเพื่อเชื่อฟังกัน ผู้น้อยนับถือผู้ใหญ่ แม้ผู้ใหญ่ก็นับถือผู้น้อยด้วยความจริงใจ ร่วมใจกันดำเนินกิจการให้เจริญก้าวหน้า ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวม ต่างฝ่ายต่างรักใคร่นับถือกลมกลืนกันมั่นคง ประหนึ่งน้ำประสานเชื่อมที่ต่อให้ติดกันสนิท แม้นจะบังเอิญเกิดรอยร้าวขึ้น ก็ร่วมกันยึดยารอยร้าวไว้ไม่ให้แพร่พรายลุกลาม ดุจผูกมัดของที่ร้าวไว้ด้วยปลอกให้ไม่แตกออกกระจัดกระจายไปเช่นนั้น นี้ชื่อว่าบุชากันและกันด้วยแบบมานนา

นับถือท่านท่านให้	ตอบสนอง
มิตรจิตมิตรใจปอง	ตอบไซรั
รักท่านท่านจักครอง	ความรัก เรานา
จงนับถือสนิทไว้	แทบม้วยมรณา.(มงคลยอดชีวิต)

๔. วันทนา คือความชมเชย หมายถึง ยกย่องสรรเสริญนั่นเอง และใช้ชมเชยเฉพาะในคุณ คือ คนมีคุณ ความดีเป็นคนควรชมเชย คนมีโทษ เป็นคนควรติ การชมเชยคนควรชมเชย จัดเป็นมงคล แต่การยกย่องคนควรติ และติคนควรยกย่องท่านว่าเป็นการเก็บโทษไว้ด้วยปาก จัดเป็นอัปมงคล

ในอภิธานัปทีปิกาสุจิ คำว่า วันทนา มีวิเคราะห์ว่า "วณท อภิวัตนตฤตีสู" แปลว่า "วันทธาตุเป็นไปใน อรรถว่า กราบไหว้ และชมเชย" แต่วันทนาที่เป็นลักษณะของการบูชานี้ หมายถึงเฉพาะ ฤติ คือความชมเชย ส่วน อภิวัตนจะเป็นลักษณะของความเคารพมงคลข้อที่ ๒๒

เมื่อเรามากล่าวชมเชยคุณของพ่อแม่ กล่าวยกย่องคุณของครูอาจารย์ กล่าวยกย่องคุณของหัวหน้า ผู้ปกครอง กล่าวสรรเสริญพระบารมีของพระมหากษัตริย์ หรือกล่าวสรรเสริญคุณของผู้มีคุณ อื่นอีก และกล่าว สรรเสริญคุณพระรัตนตรัย เช่นเวลาทำวัตรเช้า เราสวดพุทธานิฤติ ฉัมมนิฤติ สังฆานิฤติ ก็คือสวดสรรเสริญคุณพระ รัตนตรัย แม้ในเวลาทำวัตรค่ำ เราสวดพุทธานิฤติ ฉัมมนิฤติ สังฆานิฤติ ก็คือรวบรวมเอาคุณพระรัตนตรัยมาสวด ให้เป็นเครื่องระลึกถึงอีก เช่นนี้ นี้แลชื่อว่าบูชาผู้มีคุณควรบูชาด้วยแบบวันทนา

คนควรยกย่องให้	สรรเสริญ เกิดนา
อภัยยกย่องยกเกิน	กว่ารู้
ชาติคนชั่วหลงเพลิน	ควรชม ชมแฮ
ควรยกยกย่องผู้	ชอบให้เหมาะสม.(มงคลยอดชีวิต)

สรุปลักษณะของการบูชา ๓ ทาง ดังนี้ คือ

๑. ทางกาย ไม่ว่าจะยืนเดินนั่งนอนหรือประกอบกิจใดๆ เมื่ออยู่ต่อหน้า ท่านหรือสัญลักษณ์ตัวแทนของท่าน เช่น รูปปั้น ภาพถ่าย ก็อยู่ในอาการสำรวม

๒. ทางวาจา สรรเสริญยกย่องคุณความดีของท่าน ทั้งต่อหน้าและ ลับหลัง เช่น การสวดมนต์บูชาพระ รัตนตรัย การนำความดีของท่านไปสรรเสริญ

๓. ทางใจ ตามระลึกรู้ถึงคำสอนของท่านด้วยความเคารพและซาบซึ้ง

หลักการบูชาเป็นใจ

ลักษณะการบูชาที่กล่าวมาแล้ว ๔ ประการ ได้แก่บูชาบุคคลและวัตถุที่ควรบูชาด้วยสักการะ คือบูชาด้วย กิริยาสุภาพ วาจาสุภาพ ใจสุภาพ และเครื่องสักการะบูชาด้วยครุการะ คือบูชาด้วยความรักความห่วงใย บูชา ด้วยมานนา คือบูชาด้วยความนับถือ และบูชาด้วยวันทนา คือบูชาด้วยความชมเชยกยกย่องนั้น เมื่อประมวลลงคง รวมอยู่ในหลักการบูชา ๒ ประการ คือ

๑. อามิสบูชา การบูชาบุคคลควรบูชา ด้วยวัตถุเครื่องล่อใจให้ผู้บูชาเกิดโสมนัส และผู้รับเกิดปิติความอิ่มใจ เรียกอามิสบูชา ตัวอย่างเช่น ลูกชายหญิงระลึกถึงคุณของพ่อแม่ ศิษยานุศิษย์ระลึกถึงคุณของครูอาจารย์ แล้วบูชาท่านด้วยปัจจัยสี่ ตามที่ท่านต้องประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง คือผ้าถุงห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และหยูกยาบำบัดโรคร้าย หรือเงินทองที่เป็นมูลค่าปัจจัยนั้นๆ และชวนช่วยช่วยเหลือกิจการให้เป็นที่เบาใจแก่ท่านเช่นนี้ นี้ชื่อว่าบูชาท่านด้วยแบบอามิสบูชา

แม้เราจัดเครื่องสักการะ มีดอกไม้ธูปเทียนเป็นต้น บูชาพระรัตนตรัย ก็ชื่อว่าบูชาพระด้วย อามิสบูชา แต่มีบางคนเห็นว่า การบูชาพระด้วยเครื่องสักการะไม่จำเป็นเลย เพราะพระท่านไม่ได้ใช้ของเหล่านั้น ถึงกับกล่าวติเตียนว่าทำอย่างงมงายไร้เหตุผล นั้นเพราะเขาไม่รู้วัตถุประสงค์ที่ท่านบูรพาจารย์พาทำมา

๒. ปฏิบัติบูชา การปฏิบัติธรรมตามเพศภูมิของตน เรียกปฏิบัติบูชา พึงทราบว่าบรรพชิตบำเพ็ญอุปัชฌายวัตร อาจารย์วัตร ไม่ละเมิดพระบัญญัติแม้เพียงข้อเล็กน้อย สมาทานธุดงค์เลี้ยงชีวิตโดยธรรม และคฤหัสถ์ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ รักษาเบญจศีล ปฏิบัติเบญจธรรม รักษาอุโบสถ ศิลบำเพ็ญกุศลกรรมบถ ๑๐ อย่างนี้ ชื่อว่าบูชาด้วยแบบปฏิบัติบูชา แม้บรรพชิตและคฤหัสถ์ หมั่นประกอบในคันถุระตั้งใจฟัง ตั้งใจศึกษา ตั้งใจจดจำ ตั้งใจใคร่ครวญเนื้อความของธรรมที่จดจำไว้ และรู้เนื้อความ แล้วปฏิบัติดีชอบ หมั่นประกอบในวิปัสสนาธุระ เจริญสมณะ ทำใจให้สงบจากอารมณ์ร้าย และเจริญวิปัสสนา ทำใจที่สงบเป็นสมาธิ ให้รู้แจ้งเห็นจริง ในเหตุผล ตามที่มีจริงเป็นจริงอยู่อย่างไรเช่นนี้ นี้ชื่อว่าบูชาด้วยแบบปฏิบัติบูชา

ผลของการบูชาเป็นอย่างไร

การบูชานั้นนับเป็นหลักการ เพื่อความเจริญก้าวหน้าแห่งชีวิต แต่ข้อสำคัญอยู่ที่รู้จักเลือกบูชา ถ้าไม่รู้จักเลือกบูชาแล้ว บูชาไปในทางที่ผิด ก็เกิดผลเป็นอัมพมผล ทำให้ชีวิตอับเฉา ชีวิตเศร้าหมอง ชีวิตไม่ก้าวหน้า และจุดชีวิตลงให้ตกต่ำ ถ้ารู้จักบูชาแต่ในทางที่ถูกแล้ว ก็เกิดผลเป็นศิริมงคลเสริมชีวิตให้เปลี่ยนแปลง เป็นชีวิตรุ่งเรือง ชีวิตบริสุทธิ์ ชีวิตเจริญก้าวหน้า และชีวิตเด่นชัด ทั้งในด้านการอาชีพ การศึกษา การปฏิบัติศีลธรรม และวัฒนธรรม ว่าโดยรวบยอดแล้ว ผลของการบูชานี้มีอยู่ ๒ อย่าง คือ

๑. บูชาให้เกิดผลเป็นอัมพมผล การบูชาคนไม่ควรบูชา คือบูชาคนชั่ว คนโหด คนโหดร้ายคนเลวทราม ย่อมก่อให้เกิดผลเป็นอัมพมผล เพราะเขาเหล่านั้นเป็นต้นเหตุ พาให้ผู้บูชาเป็นคนอปริยัจฉูไร และอาจถูกผลาญชีวิตได้ในที่สุด แม้บูชาวัตถุที่ไม่ควรบูชาเล่า เช่น บูชาเหล็ก บูชาใบกระท่อม บูชากัญชวยาฝิ่น บูชาเฮโรอีน บูชาการพนัน บูชาเจ้าชู้ ก็ให้เกิดผลเป็นอัมพมผลเช่นกัน เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่มีคุณอะไรพอให้ผู้บูชายึดเป็นข้อปฏิบัติอบรมตนให้เป็นคนดีได้ ซ้ำกลับทำตัวผู้บูชาให้เลวลง และทำของบูชาอันมีค่าให้เสียไปเปล่า

๒. บูชาให้เกิดผลเป็นมงคล การบูชาบุคคลควรบูชา คือ บูชาคนดี คนผู้เจริญด้วยวิญญูติ เจริญด้วยคุณวิญญูติ เช่น พ่อแม่ ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ หัวหน้าผู้ปกครอง พระมหากษัตริย์ พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระสงฆ์สาวก พระอรหันต์ขีณาสพ หรือผู้มีคุณอื่นอีก และบูชาวัตถุควรบูชา ซึ่งควรแก่นุสสติสถาน คือ ธาตุเจดีย์ปริโภค

เจตีย์ ธรรมเจตีย์ อุทเทสิกเจตีย์ เหล่านี้ เมื่อเราบูชาด้วยแบบอามิสบูชาและปฏิบัติบูชาแล้วย่อมให้เกิดผลเป็นมงคล เพราะเป็นอนุสสติสถานมีคุณ ให้เราระลึกถึงและถือปฏิบัติบำเพ็ญชีวิตให้บริสุทธิ์สะอาดตั้งงามได้

บรรดาการบูชาทั้งสองอย่างนี้ อามิสบูชาอำนวยความสะดวกแก่ผู้ทำให้เกิดปีติศรัทธา เลื่อมใส มีคติไปดีในโลกเบื้องต้นเท่านั้น แต่ไม่อาจรักษาพระศาสนาไว้ได้ ส่วนปฏิบัติบูชาอำนวยความสะดวกแก่ผู้ทำให้มีสติเป็นที่ไปในชาติหน้า และให้มีความสุขบรรลุมุขมุตติ หลุดพ้นจากสรรพกิเลสและกองทุกข์ในที่สุด ทั้งสามารถจรรลงพระศาสนาไว้ให้ยืนยงคงอยู่ตลอดกาลนานได้ ดังนั้นการบูชาบุคคลและวัตถุควรบูชา พระพุทธองค์จึงตรัสว่า "เป็นมงคลของชีวิต" ประการหนึ่ง

สรุปอานิสงส์การบูชาบุคคลที่ควรบูชา

๑. ยังความเห็นถูกที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น
  ๒. ยังความเห็นถูกที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้น
  ๓. ทำให้มีกิริยามารยาทสุภาพอ่อนโยน น่ารักน่าคบถือน
  ๔. ทำให้จิตใจผ่องใส เพราะตรีกอยู่ในกุศลธรรมเสมอ
  ๕. ทำให้สติสัมปชัญญะบริบูรณ์ขึ้นเพราะมีความสำรวมระวังเป็นการป้องกันความประมาท
  ๖. ป้องกันความเสื่อมตัวความหลงผิดได้เพราะตระหนักอยู่เสมอว่าผู้ที่มีคุณธรรมสูงกว่าตนยังมีอยู่
  ๗. ทำให้เกิดกำลังใจและอำนาจอย่างมหาศาล สามารถคุ้มครองป้องกันตนให้พ้นจากอุปสรรคและภัยพาลต่างๆ ได้
  ๘. เป็นการกำจัดคนพาลให้พินาศไปโดยทางอ้อม เพราะมีแต่คนบูชาบ้นจิตดีผู้มีคุณธรรม
  ๙. เป็นการเชิดชูบัณฑิตให้สูงเด่น ทำให้ท่านสามารถบำเพ็ญกรณียกิจได้สะดวกกว้างขวางยิ่งขึ้น
- “ผู้ใด พึงบูชาท่านผู้อบรมตนแล้วผู้หนึ่ง แม้เพียงครู่เดียว การบูชาของผู้นั้น ประเสริฐกว่าการบูชาของบุคคลผู้บูชา (โลกิยมหาชน) ด้วยทรัพย์เดือนละพัน ตลอดร้อยปี”

บรรณานุกรม

สมเด็จพระเจ้าวรวงศ์, พระ. มงคลยอดชีวิต ฉบับสมบูรณ์. ธรรมสภา, กรุงเทพฯ

ธรรมมหาวิธานวัตร, พระ. มงคลที่ปณี หรือ มงคลสูตร ๓๘ พิศดาร. ส.ธรรมภักดี, กรุงเทพฯ

สมชาย ฐานวุฑโฒ, พระมหา. มงคลชีวิต ฉบับทางก้าวหน้า. บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗), ๒๕๔๗